

Et forsøk på å beskrive det foranderlige

En analyse av stedsendring på Romsås

Development and Change in a Norwegian Suburb – A Historical Overview

Kirsten Danielsen

Forsker

NOVA, HiOA

kirsten.danielsen@hioa.no

SAMMENDRAG

Denne artikkelen er et forsøk på å forstå og beskrive stedsendring i drabantbyen Romsås – en veletablert drabantby med en 40 år lang historie. Endringene kan faseinndeles: en optimistisk planleggingsfase, en nedturfase preget av stigmatisering og mye negativ medieomtale, og en oppturfase. Tross fasenes særpreg har noe vært konstant både på godt og vondt. Folk har hele tiden vært glade for leilighetene og naturnærheten, mens Romsåssenteret – en tenkt velkomst til bydelen – har vært stedets smertensbarn. Bydelen har nå 50 % «innvandrere» uten at dette har ført til konflikter, noe som kan skyldes befolkningens like sosioøkonomiske status og stedets arkitektoniske utforming. De positive endringene har å gjøre med investeringer på ulike nivåer av offentlige, halvoffentlige og private aktører.

Nøkkelord:

stedsendring, drabantby, medieomtale, stigmatisering

ABSTRACT

The aim of this article is to describe and examine the changes that have taken place at Romsås, a suburban area outside of Oslo. Romsås was planned and built some 40 years ago. During this time, the place has undergone some quite dramatic changes: from an optimistic phase due to idealistic plans, through a phase of stigmatization due to a rundown building structure and many residents on welfare, to a phase of revitalization. Despite these differences, some place-specific features have been constant. The inhabitants have been pleased with their nice flats and the rural surroundings, but the shopping center has persistently been a place for troublemakers and caused many inhabitants some pain. By now, 50 % of the residents in the area have migrant backgrounds. This does not seem to cause too much trouble. The architectural layout of the area and the socio-economic similarity between the migrant and non-migrant population may be explanatory factors. Investments made by public, semi-public and private actors have contributed to the positive changes that have taken place.

Keywords:

suburban change, stigmatization, public and private investments, architectural layout

INNLEDNING

Alle steder har en historie. Intet sted forsvinner helt uten å etterlate seg spor. Noen steder har en mer definert begynnelse enn andre, men selv de definerte kan bygge på en mer udefinert fortid – hvor stedsbruken var en annen (Lefebvre, 1991). Som mange andre drabantbyer henter også Romsås navnet sitt fra en gård – i sin tid en av de største gårdene i Østre Aker. Av gården er det intet annet igjen enn navnet. Det er navnet som knytter Romsås til en fortid. Det er ingen materielle fortidsspor i landskapet. Stedet lå åpent for ambisiøse og idealistiske planleggere som skulle løse Oslos økende boligproblem.

Det er nå over 40 år siden de første beboerne flyttet inn i den nybygde drabantbyen Romsås. Det er på høy tid å se nærmere på hva som har skjedd i løpet disse årene. Romsås er interessant, for man mente å ta hensyn til det man hadde lært av tidligere planleggingsfeil, men til tross for gode intensjoner fikk bydelen etter hvert mye negativ omtale i mediene og et dårlig rykte. Både ryktet, medieomtalen og befolkningssammensetningen har endret karakter. Så hva har skjedd?

I denne artikkelen vil jeg ved hjelp av ulike kilder beskrive endringsprosessene på Romsås. Romsås er beskrevet av byplanleggere, arkitekter, journalister, studenter og skribenter av ulikt slag. Jeg mener å kunne vise at Romsås har gått gjennom ulike faser: en optimistisk innflyttingsfase på 1970-tallet, en forfallsfase da bydelen ble sterkt stigmatisert på slutten av 1970-tallet og utover, og så det vi med forsiktighet kan kalle en revitaliseringsfase som begynner på 2000-tallet. Disse fasene er ikke klart adskilt, men det lar seg gjøre å peke på noen karakteristiske trekk ved hver av dem. Jeg vil legge mest vekt på den tredje fasen, da jeg kan bygge på egne intervjuer og observasjoner, men også fordi stedet etter hvert fremstår som mindre problemfylt enn andre drabantbyer med en stor befolkning med migrasjonsbakgrunn og med tilnærmet samme sosioøkonomiske profil.

Det særegne ved drabantbyen Romsås er den fysiske stabiliteten og den geografiske avsondretheten. I 40 år har bydelen ligget der som en mer eller mindre konstant fysisk størrelse – det i motsetning til forandringer en er vitne til i andre bydeler i Oslo. Den kommunalt initierte byfornyelsen er et tidlig eksempel: gamle bygårder ble rustet opp og leiligheter slått sammen. Nyere eksempler er fortetting, villaer blir erstattet av høyhus. Andre steder får bygningsmassen nytt innhold: et sykkelverksted blir til en moské. En kan se raske endringer på gatenivå ved at nye forretninger etableres, enten for å forsvinne eller bli en permanent del av bymiljøet. De fysiske endringene blir tegn på sosiokulturelle og økonomiske endringsprosesser som kan være raske eller trege, forbigående eller permanente (Børrud, 2005). Det er strukturelle endringer som har konsekvenser for beboernes liv.

Sted

En bydel er en geografisk enhet med spesielle fysiske særtrekk. Når sosiologer studerer naboskap/bydeler, har de en tendens til rette oppmerksomheten mot naboskapsrelasjoner på bekostning av stedets fysiske struktur. Hus, veier og andre fysiske objekter bidrar til å definere et sted og gjøre det til et spesielt sted å bo. Arkitekturen og bygningsmassens utforming påvirker folk oppfatning av stedet og definerer det (Urry, 2000). Det er stedets tunge materialitet, men steder blir også til ved de spor folk etterlater, som snarveier over en gressplen. Det viser hvordan folk beveger seg gjennom landskapet på ikke-planlagte måter og gjør det til sitt gjennom bruk. Steder er både konstante og bevegelige størrelser. Steder er ikke fastlåste eller ferdige. De vedlikeholdes, reproduseres og endres også gjennom beboeres ulike praksiser (Cresswell, 2004).

En kan avgrense steder territorielt og topografisk – en fysisk avgrensning, et tomt rom som ikke sier noe om innbyggernes relasjoner til hverandre, eller hvordan rommet tilskrives mening og utvikler seg over tid (Savage, 2005). Steder defineres av hvem som bor der, men også av andres blikk og av det rykte eller omdømme disse blikkene tilskriver stedet. Slik sett er steder mer enn et kollektiv av individer og en fysisk struktur. Stedsbilder er sosiale konstruksjoner og reflekterer hvem som ser, hvilke posisjoner de har, kjennskap til stedet og hvordan stedsforestillingene kommer til uttrykk i ulike verbale og mediale fremstillinger. Som jeg vil vise, kan steder forandre karakter – stedets flyktighet (Massey, 2005) – selv når den fysiske strukturen er gitt og konstant.

METODE

Analysen bygger på skriftlige kilder (Gakkestad, 2003; Benum, 1994, Lian, 1992; Brevik et al., 1992; Svendsen, 2002; Ås, 1992; Sæterdal, 1970) og eget intervju materiale. Høsten 2013 intervjuet jeg rektorene på de tre Romsås-skolene, en barnehagebestyrer samt 15 beboere. Beboerne ble rekruttert ved henvendelser til styreformenn i de seks borettslagene på Romsås. Tre personer har innvandrerbakgrunn. Beboerne ble blant annet spurt om hvorfor de flyttet til Romsås, om boerfaringer, stedsutvikling og hvilke oppfatninger de har om Romsås som sted. Intervjuene varte fra en til to timer. De fleste av informantene ble intervjuet to ganger. Av de 15 har tre bodd der siden bydelen var ny. De andres

boerfaring strekker seg fra 25 til 4 år. De fleste informantene har erfaring med og meninger om stedsutviklingen. Informantenes opplevelser og beskrivelser av de første to fasene er refleksjoner over og minner om det som engang var, mens deres nåtidsbeskrivelser er mer erfaringsnære.

Jeg har også forholdt meg til skjønnlitterære fremstillinger av Romsås. Litterære tekster brukes av mange historikere som kildemateriale (Iddeng, 2005) som en inngang til forståelse av det samtidige samfunnet sett fra den skjønnlitterære forfatterens synspunkt: et speilbilde som kan berike stedsforståelsen. De ulike beskrivelsene rammer inn tidsånden eller fasene i Romsås' utvikling, uten at de har vært styrende for min periodisering. For å beskrive den første optimistiske fasen, viser jeg til den idealiserte fremstillingen av Romsås i en tegneserie fra 1970, utgitt av Sekretariatet for plan- og byggekomiteen for Romsåssenteret. Når det gjelder forfallsfasen, viser jeg til Solstads fremmedgjørende antakelser om Romsås i romanen fra 1984: *Forsøk på å beskrive det ugjennomtrengelige*. Med hensyn til oppturen viser jeg til Skarangers fiksjonaliserte erfaringer i oppvekstromanen fra 2015: *Alle utlendinger har lukka gardiner*.

Det er skrevet mye om drabantbyene i Groruddalen (Alghasi, Eide og Eriksen 2012; Elgvin, Rogstad og Sinnathamby 2013; Danielsen og Engebrigtsen 2014). Jeg har i liten grad forholdt meg til denne litteraturen, den er preget av et her og nå-perspektiv (synkron analyse). Mitt anliggende har vært å beskrive stedsforandring (diakron analyse) ved å sammenlikne situasjoner eller steder over tid (Kjeldstadli, 1988). Jeg spør: Hva har skjedd?

DRABANTBYEN ROMSÅS

Noe av tanken bak byggingen av drabantbyer i Norge var at de ikke skulle være sovebyer, men være seg selv nok og dekke beboernes ulike behov (Østerberg, 1998). Denne visjonen lå langt fra både medias og den allmenne oppfatning av drabantbyer som områder som vekket bekymring, på grunn av både forestilte og faktiske levekårsproblemer blant befolkningen (Brattbakk, 2004). Det bidro til å gi drabantbyer generelt et dårlig rykte – som steder der folk ikke ville bo.

For å imøtekomme den massive kritikken rettet mot «inhumane» drabantbyer (Sæterdal, 1970), ble Romsås på 1970-tallet planlagt som en drabantby mer i samsvar med Østerbergs idé. Romsås ble ansett som en fremtidsrettet bydel, en drabantby med et menneskelig ansikt. Bebyggelsen skulle være variert. Den skulle være en arkitektonisk helhet med mindre blokker og småhus. På grunn av økte krav til arealutnyttelse, ble tanken om småhusbebyggelse forlatt (Svendsen, 2002). Igjen stod en med en arkitektonisk ensformig blokkbebyggelse. En stor idé ble til en mindre idé, som Dag Solstads romanfigur, arkitekt Arne Gunnar Larsen, ble konfrontert med da han flyttet til Romsås. Han ble vitne til kapitalismens og *teknologiens omformende krefter* (s. 37). Til tross for gode hensikter har Romsås til tider fått rollen som prototypen på en drabantby slik Solstad fremstiller den: *et sted uten liv hvor det ugjennomtrengelige utspiller seg i den betonggrå drabantbybebyggelsen* (ibid., s. 45). Men de betonggrå blokkene ble plassert i terrenget slik at beboerne skulle få mest mulig sol og lys, og de skulle kunne se skogen.

Drabantbyen Romsås, som ligger 15 kilometer fra Oslo sentrum, er omkranset av en

ringvei. Ringveien gjør Romsås til en sluttet enhet og understreker stedets fysiske avgrensning. Det er få steder som har så klare grenser som Romsås. De fleste steder flyter ut og går over i noe annet som blir til et annet sted, med et annet navn. Stedsgrenser er ofte porøse. En kan ikke med sikkerhet si hvor grensene mellom steder går. Folk på samme sted eller i stedets gressone kan si seg tilhørende forskjellige steder. Slik er det ikke på Romsås. Innringingen av bebyggelsen kan gi beboere en opplevelse av å bo på en øy, hvor veien er vannet. Det kan gi beboerne en følelse av å være avsondret fra det pulserende livet. Avsondret fra det pulserende livet ble arkitekt Arne Gunnar Larsen (Solstads romanfigur) da han kom til Romsås. En kan spørre hvorfor Solstad valgte nettopp Romsås for å beskrive den norske sosialdemokratiske samtiden, men det var kanskje fordi planene var så ambisiøse og velmenende – planer utarbeidet av en intellektuell elite på vegne av et folk de hverken skjønnte eller kjente (Roti, 2003).

Arkitekturen skaper noen romlige praksiser. Bygningsmassen er enhetlig og består av blokker på åtte og fire etasjer med ulik leilighetsstørrelse: fra to til fire rom. Boligblokkene (organisert i seks borettslag) er forbundet med tur- og gangveier hvor biler ikke er tillatt. Den fysiske organiseringen av stedet gir rammer for hvordan individer kan og må bruke stedets infrastruktur, service- og transporttilbud. På Romsås tvinges folk til en viss grad fysisk nær hverandre ved at de må ta heis for å komme ned til T-banen som bringer dem til Oslo sentrum. I heisen står folk tett, og befolkningsmangfoldet får et komprimert uttrykk.

Befolkningsutvikling og levekår

Livet leves i samvær med andre. Hvem disse andre er, hvor mange de er og hvor mange jevnaldrende en har, vil påvirke de muligheter en har til et sosialt liv på stedet. Romsås er en bydel hvor befolkningen har lav sosioøkonomisk profil og hvor det bor mange sosialhjelpsmottakere. Det var bare Gamle Oslo og Grünerløkka som i perioden 1980 til 2000 hadde flere sosialhjelpsmottakere enn Romsås, hvor andelen i samme periode varierte mellom 10 og 20 prosent – med en nedgang mot 2000-tallet.

Befolkningssammensetningen på Romsås har endret seg. Det er synlig. Stedets fysiske utforming og avsondrethet bidrar til denne synligheten. Helt i begynnelsen av 1970-tallet, da de første flyttet inn, bodde det i underkant av 4000 mennesker på Romsås. Da området var ferdig utbygget i 1974, steg folketallet til nesten det dobbelte (ca. 7500) og har siden holdt seg ganske stabilt.

Da Solstads romanfigur, arkitekt Larsen, flyttet til Romsås på 1980-tallet, ble det ikke ført statistikk over antall innvandrere på bydelsnivå. Det skjedde først i 1993. Da utgjorde innvandrerne 15 prosent av Romsås' befolkning. Ti år senere var prosentandelen steget til 35, og i 2011 hadde 63 prosent av befolkningen innvandrerbakgrunn. De største innvandrergruppene er pakistanere og tyrkere. Mange av dem har bodd der siden sent på 1990-tallet. De er etablerte beboere. Romsås er blitt innvandrernes bydel, og det gjelder særlig de yngste årsklassene. På skolene er det mellom 60 og 80 % elever med innvandrerbakgrunn. Det er den virkeligheten Skaranger beskriver i sin roman, som blant annet handler om hvordan det er å vokse opp i et multikulturelt ungdomsmiljø. I klassen til ungdomsskole-eleven Marian, Skarangers hovedperson, går det få «poteter» – kallenavnet på norske elever.

Det er først blant de eldre at de norske er i flertall. De eldre er synlige ute om formiddagen på vei til og fra butikken. Statistikken og det visuelle inntrykket viser det samme.

Tabell 1: Befolkningsutvikling på Romsås

År	1993	2002	2011
Innvandrere antall	1043	2400	4260
Norske antall	5595	4734	2290

Tabell 2: Befolkningen i 2011 fordelt på alder og bakgrunn (N = 7250)

	0–19	20–39	40–66	66+
Norske, antall og prosent	650 30%	605 32%	1095 44%	650 84%
Innvandrere, antall og prosent	1500 70%	1230 68%	1393 56 %	127 16%

EN STOR IDÉ

Det planlagte stedet

Beboermedvirkning var en del av den sosialdemokratiske planleggingsidealismen. Det var et slagord blant arkitekter og planleggere på 60- og 70-tallet. På Romsås var det et sterkt ønske om å trekke beboerne med i planleggingen (Svendsen, 2002), uten at dette ble realisert. Men det ble utarbeidet et informasjonshefte som skulle hjelpe beboerne til å finne seg til rette, å gjøre stedet til et godt sted å bo. Heftet skulle hjelpe beboerne til å kreve sin rett, det vil si å medvirke til at planer om servicetilbud ble realisert (Sæterdal, 1970). Heftet inneholdt råd og veiledning til hvordan man skulle innrette seg på stedet og i leilighetene, og hadde adresser til hvor en kunne få hjelp om problemer skulle oppstå. Som vedlegg til heftet finner en fotostatkopier av artikler som forteller hvor galt det har gått steder som ikke var skikkelig planlagt.

Den idealiserte fremstillingen

Det er få – om noen – drabantbyer hvor «inngangen» til bydelen, slik det var tenkt, går gjennom en resepsjon til et senter. På en måte er det en velkomsthilsen; Velkommen inn i dette byrommet. For riktig å vise frem stedets kvaliteter og muligheter, ble det laget en tegneserie om familie Svarttjern (Svarttjern er navnet på et av borettslagene) som viste hva Romsåssenteret skulle kunne komme til å tilby (Romsåsnytt – Byarkivet. Sekretariatet for plan- og byggekomiteen for Romsåssentret i 1970). Familien Svarttjern består av mor, far, tre barn og en bestefar. Ved å sette sammen familien på denne måten, får sekretariatet vist frem alle stedets kvaliteter. Far skal på jobb, men før han drar benytter han seg av tjenestene i senteret. Der får han bestilt rørlegger for en dryppende kran, og sjekket at møterommet

han har bestilt for ettermiddagens styremøte i Trimaksjonen er i orden. Morgenavisen som han leser på T-banen, kjøper han i kiosken. Så drar far til jobben, mens to av barna er på vei til skolen. På Romsås er det både barne- og ungdomsskole. Mor sykler med minstemann til barnehagen før hun går på jobb i frisørsalongen på senteret. Før hun kommer dit, har hun vært innom renseriet og en tur innom resepsjonen for å reservere plass i senterets selskapslokale til ektefellens kommende fødselsdag. Bestefar har brukket lårhalsen og bor i trygdebolig i senteret, og får mat fra det sentrale kjøkkenet. Slik fortsetter tegneserien å vise frem hvordan Romsåssenteret var ment å fungere. Der er alle tjenester samlet: trygdekontor, postkontor, matforretninger, bibliotek, bokkafé, og det er eldre senter, ungdomsklubb, trimrom, svømmebasseng. Her mangler intet, og den aktive familien Svarttjern vet å benytte seg av alle tilbudene før de går trette til sengs etter å ha handlet, trimmet, vært på loppemarked, på styremøte og kino på skolen.

Det erfarte

Bydelen var som sagt planlagt etter radikale ideer, og mange flyttet inn. Jeg har snakket med eldre mennesker som flyttet til Romsås i 1972 – den gang bydelen var ny. Deres beretninger om den første tiden, slik de snakker om den i ettertid, bærer preg av den samme optimismen og har noe av den samme glansen over seg som tegneserien om familien Svarttjern er ment å formidle. En kvinne som har bodd og arbeidet her siden bydelen var ny, sier: «Vi flyttet til Romsås fordi vi syntes det var fint. I begynnelsen ble Romsås kalt for Dollaråsen, men det var helt i begynnelsen». En annen forteller at da senteret ble etablert, var det både bakeri, parfymeri, skobutikk og mange andre butikker der. «Det å bo på Romsås den gangen var som å bo i en liten landsby,» sier en kvinne. Hun har tre–fire naboer som flyttet inn da bydelen var ny. Hun fortsetter: «Det var veldig bra å komme til Romsås. Det beste var den friske luften og at vi kunne se skogen, og så var det fryktelig sosialt. Alle var sugne på kontakt da vi flyttet hit. Vi trivdes fra dag én, og leilighetene var store og fine.» En som er født og oppvokst på Romsås sier: «Det beste med å bo her den gangen var at du hadde alle vennene dine her.» Det er en erfaring som ligger langt fra den tristesse og tomhet som omgir Arne Gunnar Larsen: «her mellom og under blokkene var livet tilknappa, ja, nærmest borte» (s. 41). Hans adspredelse var en joggetur i ny og ne « [...] en joggetur gjennom Romsås' forunderlige stillhet» (s. 56).

Optimismen fra den første tiden fortok seg. Romsås var som sagt planlagt etter progressive ideer, noe som begeistret mange radikale, og mange relativt ressurssterke flyttet inn, men det varte ikke lenge. Da de dro, flyttet andre med færre ressurser inn (Benum, 1994), noe som bidro til det generelle forfallet.

FORFALLET

Romsåssenteret

Det er senteret som har vært bydelens smertensbarn. Senteret var tenkt som «navet i Romsåshjulet», slik det var beskrevet i tegneserien om familien Svarttjern. Senteret skulle være

en møteplass for alle, et sted folk skulle bruke og gjennom bruken tilegne seg stedet, men virkeligheten ble snart en annen. Utbyggingen av Romsås senteret ble påvirket av et kommunalt behov for sykehjemsplasser. Videre ble det i tilknytning til senteret bygget boliger for trygdede og funksjonshemmede. Senter tanken, slik den ble lansert på 1970-tallet, lot seg ikke gjennomføre. Idyllen brast. En rapport (Brevik et al., 1992) beskriver virksomheten – både den tenkte og den faktiske. Rapporten konkluderer sørgelig med at senteret forfalt etter kort tids drift, og bærer preg av forfall, søppel, knuste vinduer og berusede personer som virrer rundt, samt guttegjenger med store hunder. Senteret ble overtatt av gjenger som drev omfattende hærverk (ibid., s. 22). Men tross forfallet hadde senteret noen faste brukere. En av mine informanter som har bodd på Romsås i 40 år, sier: «Det har vært mye bråk her på senteret. Det var mye sniffing og narkotika, men jeg har ikke merket så mye til det.» De som brukte senteret mye, fortalte at de traff kjentfolk og at det var trivelig. Mange av de faste brukerne sa at de følte seg trygge til tross for kriminalitet, dager med bråk og generelt forfall. En av Breviks informanter sa at det er tryggere på senteret enn i byen, for her kjenner alle hverandre, og om noen truer, så vet alle det. Det er en dobbelthet i slike utsagn. Omgivelsene er truende eller kan være det, men det ligger en beskyttelse i å kjenne alle, men de som ikke kjenner «alle» kan føle seg utsatt, og for dem kan senteret med ungdomsgjengene føles både skremmende, ubehagelig og truende. Senteret blir et sted en prøver å unngå – et sted en ikke har kontroll over.

Når den opprinnelige eller tenkte bruken av deler av bygningsmassen blir forlatt eller ikke realisert, kan stedet lett brutaliseres. Det blir sterilt, lukket og tømmes for sitt opprinnelige innhold (Lefebvre, 1991). Selve bygningsmassen kan komme til å dominere stedet og omdefinere det. Senteret var tenkt som et sted folk skulle bruke og gjennom bruken tilegne seg det, og ikke la seg dominere av den massive bygningsmassen og forsvinne ut. Det ble andre grupper – kriminelle gjenger – enn den tenkte familien Svarttjern, som approprierte Romsås senteret og gjorde det til sitt sted en stund – en form for «space rape» (Wacquant, 2007). Det var blant annet disse gjengene og den omtale de fikk i media som bidro til å gi stedet et dårlig rykte og førte til stigmatisering.

Ryktet

Et sted får identitet også ved andres blikk (Urry, 2000). Det var få utenfra som kom til Romsås. Der var det intet å gjøre. I sin avsondrethet var bydelen lukket for de utenforstående blikk. Ryktet og stigma knyttet til Romsås kunne leve sitt eget mer eller mindre ukorrigerte liv. Mange av mine informanter er samstemte i at Romsås har hatt et dårlig rykte. Ira fra Tyrkia sier at bydelen har et dårlig rykte, men hun vet ikke riktig hvor det kom fra. En annen refererer til Romsås drapet og det forhold at bydelen slet med narkostempel i mange år som forklaring på det dårlige ryktet. I et intervju i radioprogrammet Ekko 16.03.2016, sier en tidligere Romsås-beboer: «Da jeg flyttet til Romsås på slutten av 1970-tallet, beskrev politiet Romsås som et Sodoma og Gomorra».

Vi kan spørre hva et stedsstigma gjør med folk som bor der. Stigmatiserte steder – som Romsås til en viss grad var i en periode – snakkes ned og omtales i svært negative termer av media, av utenforstående, av offentlig ansatte og også til en viss grad av beboerne selv. Flere beboere uttrykte at de hadde vært frustrert over hvordan stedsstigma preget deres daglige

liv. Den territorielle vanæren kan påtvinge individene noen presentasjonsvanskeligheter (Wacquant, 2007). Hvordan skal en fremstille seg selv og fortelle hvor en bor? Hvem skal jeg si jeg er og hvor jeg kommer fra, når jeg kommer fra et ikke-ankjent sted? Å leve slike steder kan skape en taushet, en skyldfølelse og en følelse av skam ved at en ikke har klart å komme seg vekk. I 1991 fortalte to syvendeklassinger om sine opplevelser på en skoletur til Kristiansand. Da de andre skoleelevene – fra andre kanter av byen – fikk høre at jentene var fra Romsås ville de ikke være sammen med dem lenger. Jentene sier at når vi forteller at vi er fra Romsås, trekker folk seg unna, så det forteller vi ikke mer (*Aftenposten Aften* 22.04.1991).

Fordomsfulle stedsforestillinger kan få negative sosiale konsekvenser. Det å leve slike steder kan slå inn i dagliglivet til folk og ha innvirkning på hvordan de omgås hverandre og på individers handlingsmønstre. De som kan, velger seg ofte bort. Det omtales som «White Flight». Romsås' dårlige rykte har hatt konsekvenser. Ryktet og den etter hvert store andelen barn med innvandrerbakgrunn i skolen fikk flere til å flytte. En gammel dame forteller at datteren hennes flyttet da hun fikk barn i skolepliktig alder fordi det var blitt for «internasjonalt». En annen forteller, uten å bruke eufemismen internasjonalt, at datteren flyttet fordi det var mange minoritetsbarn på skolen. Det store innslaget av minoritetsbarn på skolene forsterket stedets dårlige rykte.

Kriminalitet, dårlige levekår, et mer eller mindre ramponert Romsåssenter og en voksende innvandrerbefolkning nørte opp under bydelens dårlige rykte og befestet det negative omdømmet. Men også estetikken er med på å stemple Romsås på dette tidspunktet (80–90-tallet). Selv arkitekten bak planleggingen uttrykker overraskelse over hvor «grå og puslete bygningene ser ut når det regner» (Gakkestad, 2003 s. 61). Dette negative synet på estetikken får i stor grad støtte av beboere som uttrykker sterk misnøye blant annet med stedets estetiske utforming. De av mine informanter som har bodd på Romsås siden 70-tallet, husker godt hvor grått det hele fremsto i regnet. Som en av mine informanter sier: «Når det regnet og var tåke, var Romsås et deprimerende sted, men etter rehabiliteringen er det blitt så bra.»

Medieomtalen

Medieomtalen og tilfeldige hendelser kan forringe et sted og vedlikeholde eller øke steders dårlige rykte. Enkelte slike steder kan bli yndede mediaobjekter – i alle fall for en stund. Romsås har vært i mediens søkelys siden bydelen var ny (Lian, 1992; Gakkestad, 2003). I 1988 ble en mann drept her. Det var dette drapet som for alvor satte bydelen på kartet og bidro til å befestet stedets dårlige rykte. Om det skjer en kriminell handling i et område, kan fremstillingen i media bidra til stigmatiseringen av stedet (Brattbakk og Hansen, 2002). Romsåsdrapet blir omtalt som Norges første gjengdrap. Media hadde vanskelig for å slippe hendelsen. Den refereres til i *Aftenposten* både i 1998, 2001 og i 2009. Gjentakelsene gjenoppliver hendelsen og befester stedets rykte. Det blir vanskelig å slippe unna, og det blir en mer eller mindre integrert del av Romsås' offisielle historie. Bildet av Romsås som et stigmatisert sted med narkotika, lovløshet og ungdomsgjenger fra tidlig på 1980-tallet, ble forsterket av Romsåsdrapet. (Romsåsdrapet var et oppgjør mellom to pakistanske grupper, «Young Guns» og «Killers»). Drapet fant sted på Romsås, men foranledningen til

drapet var et slagsmål i Oslo sentrum hvor en person ble knivstukket. Tanken om hevn dukket opp. Personen de skulle hevne seg på bodde på Romsås, og det var her drapet fant sted). En kan kanskje si at det var tilfeldig at denne hendelsen fant sted på Romsås. Hevnaksjonen kunne like godt ha funnet sted andre steder i byen, når vi ser hvor i byen gjengkonfrontasjonene har utspilt seg. Poenget her er at det har gitt bydelen et (ufortjent) dårlig rykte. Drapet føyer seg godt inn i rekken av andre mediefortellinger og den allmenne oppfatningen av Romsås – et sted hvor en finner en opphopning av storbyens problemer. Medieomtalen forringer stedet og vedlikeholder eller øker det dårlige rykte.

Det språket som brukes for å beskrive et sted, gir stedet identitet (Benwell og Stoke, 2006). De riksdekkende avisene og lokalpressen snakker om steder på ulike måter (Lian, 1992; Gakkestad, 2003). De riksdekkende avisene er interessert i de mer eller mindre dramatiske hendelser og begivenheter og henvender seg ikke til en stedsbestemt befolkning. Det er i stor grad disse avisene som bidrar til en stereotypisering av Romsås ved ensidig å referere til negative hendelser. *Dramatisk fest på Romsås* i 1995, *Masseslagsmål* i 1999 og *Beboere merker hardere miljøer* i 1998 (Gakkestad, 2003, s. 65). Det er ungdommen det henvises til i disse artiklene. Dag Solstad (1982) er også opptatt av ungdommen. *Ungdomsgjengen står apatisk og henger på Romsåssenteret* (s. 76). En skal være forsiktig med å trekke for bastante konklusjoner, men mens de riksdekkende avisene (og Solstad) dramatiserer Romsås-virkeligheten, normaliserer lokalpressen den ved å henvende seg direkte til stedets befolkning. Lokalpressen er opptatt av beboernes dagligliv og hvilken innvirkning lokalpolitiske beslutninger har på befolkningens liv og virke. Hva lokalpressen skriver, er mer i samsvar med hvordan folk erfarer Romsås-virkeligheten.

Tilhørighet

Livet leves lokalt – å leve lokalt dreier seg først og fremst om å kjenne det stedet der en bor for å knytte seg til det (Casey, 1996). Det er mange måter å måle eller begrepsfeste stedtilhørighet på. En kan spørre hvordan naboskap skapes og hvordan stedskunnskap etableres. En måte å kjenne sitt sted på, er å involvere seg i stedlige aktiviteter. Ved å bruke stedet til ulike gjøremål setter beboerne preg på stedet og gjør det til sitt, noe som igjen knytter folk følelsesmessig til stedet og til hverandre (Appadurai, 1996). Men beboernes fremtidsplaner vitnet lite om tilhørighet og følelsesmessig tilknytning. Jeg er glad jeg bare bor her midlertidig, fortalte en mor med flytteplaner til *Arbeiderbladet* i 1978.

I tidsnytteundersøkelsenes storhetstid antok man at stedstilhørighet kunne måles ved å spørre folk hvor mye tid de investerte i sitt nærmiljø. Ås (1992) laget en rapport om organisasjonslivet og miljøaktiviteter på Romsås. Han registrerte hvor mye tid Romsås-folket bruker på ulike miljøaktiviteter som omfatter alt fra flaggheising 17. mai til en fotballcup som går over tre dager, en fotballcup som fremdeles arrangeres. Registreringen er minuttøs, og forfatteren finner at Romsås-beboerne bruker syv minutter daglig på miljøaktiviteter. Men om en sammenlikner befolkningens tidsbruk med SSBs tidsnyttingsundersøkelse, kommer ikke befolkningen på Romsås dårligere ut enn resten av Norges befolkning. Ås er smertefullt klar over at tidsbruk, uansett hvor nøyaktig den registreres, bare sier litt om hvordan folk har det og hvor knyttet de er til det stedet de bor.

Selv om de voksne på Romsås investerer tid i nærmiljøet på linje med andre som bor

andre steder, og at ungdommen ikke er mer problembefengt enn ungdom ellers i Oslo (Kippersund et al., 1998), synes ikke det å rokke ved det generelt negative bildet som forsterkes av levekårsstatistikken. Romsås-befolkningen har dårligere levekår enn befolkningen i andre bydeler i Oslo. Dette er en vedvarende tendens. Den estetiske tristesse, avsondretheten, Romsåsdrapet, det generelle forfallet og de dårlige levekårene bidro til å gi bydelen det noe triste, negative stempelet.

OPPTUREN

Estetikk og trivsel

Hvordan leves livet på Romsås nå, og hva er igjen av glansbildet fra 1970-tallet og de negative omtalene på 1980- og 1990-tallet? Et kjennetegn ved bypolitikken sent på 1990-tallet var hva vi kan kalle en «estetisk vending» (Bjerkeset og Aspen, 2014). Kanskje ble borettslagene på Romsås inspirert av denne trenden, for siden 1999 har de seks borettslagene pusset opp fasadene for over en milliard kroner (*Aftenposten*, 8. september 2016). Det er beslutninger tatt på lokalt nivå, samtidig som fellesområder er oppgradert med statlige og kommunale midler (Groruddalssatsingen). Oppgraderingene ble vellykket fordi det lokale og det offentlige spilte på lag. Om de ikke gjør det, kan virkningene utebli (Slater og Anderson, 2011).

I dag fremstår Romsås i nyoppusset drakt. Det er blitt pent på Romsås. Borte er den grå tristessen. Blokkene er rehabilitert, og det er orden på Romsås – en orden som opprettholdes av 17 vaktmestere. De vedlikeholder bydelen, plukker søppel, måker snø og skifter lyspærer. De gjør alt. Den estetikken beboere var så misfornøyd med som etter noens mening ga bydelen et litt «østblokk-aktig» preg, blir nå omtalt i rosende vendinger. En sier: «Alt er blitt bedre her. Det er en forandring til det positive.» Naboskapsoppgraderingen fører til at en alternativ fortelling vokser frem. Beboerne er fornøyd med bydelen sin. Lokal stolthet genererer stedstilhørighet (Savage, 2005). Ifølge Oslo kommunes publikumsundersøkelse fra 2010, kommer Romsås godt ut på en rekke områder om en sammenlikner med andre områder i Groruddalen og Oslo som helhet. Det er særlig estetikken, tryggheten og trivselen som fremheves. Når folk uttaler seg om estetikken, refererer de til hele Romsås: «Når en ser seg rundt, er det pent overalt, for alle blokkene er nyoppusset.» Beboerne føler at de bor på et bra sted. Å bo på et bra sted gjør at en identifiserer seg med stedet. Trivselen er knyttet til området som helhet, men kanskje særlig til borettslagene eller tunet, for der kan folk gjøre noe sammen. En sier: «Det er mye sosial omgang mellom folk på tunet» – ikke så ulikt hva beboerne sa om den første tiden på Romsås.

Medieomtalen og ryktet

Andre og nye utenfra-blikk kan bidra til å heve et steds omdømme, og noe har skjedd. Medieomtalen har fått en annen karakter. Avisene har fått noe annet å skrive om. Tonen i oppslagene er annerledes. Om en ikke kan tidfeste denne vendingen mot det positive, så er Dokk Holms noe panegyriske beskrivelse av Romsås en start: «Hvis Romsås hadde blitt

bygd i dag, ville bydelen blitt døpt Romsås Terrasse. Utsikten over Oslo er generøs og vid» (*Dagbladet*, 22.01.2005). Det følges opp i 2007, hvor Dokk Holm igjen funderer på hva som ville ha skjedd om Romsås hadde blitt bygd i dag. «Da ville stedet vært svært attraktivt og hatt langt høyere priser» (*Dagbladet*, 28.01.2007). At Romsås skulle kunne tilby folk fra andre kanter av byen noe som helst, er en ny holdning som kanskje beboerne har hatt, men som nå slipper til i media ved følgende overskrift: «Hvorfor ikke bli turist på Romsås. Her er det bilfritt, grønt, stille og idyllisk», uttaler Kjell Nilssen til *Aftenposten* (11.01.2007), og den positive omtalen varer ved. *Aftenposten* beskriver Romsås som en bortgjemt perle (08.09.2016).

Men stedsbilder, eller oppfatninger om steder, er ikke entydige. Et godt og et dårlig omdømme kan leve side om side. Oppslag om Romsås' gode sider når ikke alle, så skepsisen kan vare ved, noe en ung kvinnelig Romsås-boer erfarte da hun på jobben fortalte at hun hadde flyttet til Romsås. I arbeidskameratenes ører har Romsås en negativ klang. En annen forteller at hun fikk reaksjoner da hun fortalte at hun skulle flytte til Romsås, men det er 13 år siden: «Alt har blitt bedre her. Det er en forandring til det positive.»

Forholdet majoritet–minoritet – å bo i et multikulturelt nabolag

Befolkningssammensetningen har endret seg. Nå utgjør den etnisk norske befolkningen ca. 40 %. Men det finnes et rom for fellesskap. Det som skaper samhold på tvers av etnisk tilhørighet, er barnehage- og skolefellesskapet. Barn binder folk sammen. Når barna er blitt store, oppløses lett slike fellesskap. En mann fra Nigeria sier: «Nordmenn er litt rare. Når du har barn, har du noe felles med andre som har barn. Har du ikke barn, har du ikke så mye å snakke med nordmennene om.» De voksne og eldre Romsås-beboere interagerer i liten grad på tvers av etniske skillelinjer. En sier: «Vi etnisk norske, vi holder nok litt sammen.» De ikke etnisk norske er integrert i sine familier. En tyrkisk kvinne sier: «Vi har et familienettverk her. Det er ca. 30 familiemedlemmer som bor her, og vi er mye sammen.» Dette kan vi kalle segregasjon på mikronivå (Hamnett, 2003). I en undersøkelse av en begynnende gentrifiseringsprosess i en bydel i London, gikk segregasjonen langs sosioøkonomiske skillelinjer. Folk som bodde tett på hverandre, interagererte ikke – de hilste knapt. På Romsås går segregasjonen langs etniske og aldersmessige skillelinjer. Det er mekanismer som skaper segregasjon på mikronivå, men både minoritets- og majoritetsbefolkningen tilhører den samme sosioøkonomiske og boligøkonomiske nisjen. Befolkningen er slik sett sosioøkonomisk homogen. Det kan være en av grunnene til at segregasjon og mangel på integrasjon mellom folk med ulik herkomst ikke synes å skape problemer. Forskjellene mellom folk er ikke arkitektonisk eller strukturelt synlig. Svært få klaget over at de bodde i et multikulturelt nabolag. Minoritetene ble ikke sett på som de «brysomme andre». Den generelle holdningen uttrykkes på ulike måter. En godt voksen norsk mann med lang botid sier: «Jeg synes det er galt av oss norske om vi skal flytte ut når de andre kommer inn. Det er galt om vi ikke kan gå sammen med utlendingene.» En norsk dame i 40 årene sier: «Når du lever tett på folk som vi gjør her på Romsås, så må en akseptere måten folk lever på, men så lenge de overholder husreglene er det OK.» I en undersøkelse av et nabolag (amerikansk småby) med store befolkningsmessige endringer, fremkommer det at eldre «hvite» som har blitt boende til tross for de demografiske endringene, ofte er

mindre fordomsfulle overfor sine nye naboer og kan bidra til en meningsfull interkulturell dialog (Woldoff, 2011). Slik ser det til en viss grad ut til å være på Romsås. Folk har stort sett stor toleranse for hverandre. Beboerne klager ikke over at de bor i et multikulturelt nabolag. De synes å akseptere tingenes tilstand. Den multikulturelle diskursen er stort sett preget av toleranse.

Oppvekst

Småbarnsforeldre har hele tiden vært svært fornøyde med Romsås. Oppvekstbetingelsene beskrives som rosenrøde for de små barna, som en mor sier: «Det er et flott oppvekstmiljø for barn her.» Ringveien og de bilfrie boområdene har skapt både trygghet og trivsel, men om utemiljøet har vært trygt, har skolemiljøet til tider skapt usikkerhet. En norsk mor sier: «Vi leser i avisen om nivået på skolen, og det er en grunn til at vi tenker å flytte». Noen foreldre opplever at naboer flytter når barna kommer i skolepliktig alder. Det som bekymrer foreldrene, ser ikke ut til å påvirke interaksjonen barna imellom. «På Romsås er vi alle fargeblinde», uttaler forfatteren Skaranger (*Dagsavisen*, 20. januar 2015). Å være fargeblind innebærer at hudfarge ikke har konsekvenser for interaksjonen barna imellom, selv om farge blir brukt som kjennetegn: «Bebi er eneste svarting, og Nora er hvitest» (Skaranger 2015, s. 35). Foreldre jeg har snakket med sier det samme: «Alle ungene leker med hverandre, og det er ingen forskjell.»

«White Flight» (Woldoff, 2011) er en bekymring og et diskusjonstema. Romsås-skolene har mellom 56 og 86 prosent minoritetsspråklige elever (Oslo kommune, 2010). Rektorene på skolene legger merke til «flukten». En rektor sier: «Tendensen er at de som kommer litt ovenpå, de flytter ut. Vi mister flinke elever, men det er ikke bare norske.» En annen sier at det er en svak tendens til at de flinke forsvinner, uansett etnisk opprinnelse. Men noe er forandret. Med iherdig innsats fra rektor og lærere har karakternivået på skolene blitt bedre. En sier: «Den positive utviklingen har med skolen å gjøre og hvordan vi har organisert oss og hvor vi setter inn ressursene.» Han sier videre at vi har knekket koden og at en mestringskultur er innført. Før det ansettes nye lærere, må de gjennom en prøvetime for å se om kandidaten vil mestre undervisningsoppgaven. Rektorene har til dels gått sine egne veier og sett hva som må til. Skolene har fått ros fra byråden og utdanningsetaten. En annen rektor sier: «Det har skjedd positive forandringer på skolen. Det er ingen store konflikter mellom gruppene. Noen sliter, men vi har klart å heve nivået.» Tiurleiken skole har oppnådd resultater som kan sammenliknes med skoler som tradisjonelt har gjort det bra på nasjonale prøver. Pedagogikkprofessor Nordahl sier til *Aftenposten* (15.01.2015) at han er imponert over Romsås-skolens resultater.

Stedsbinding og tilhørighet

En måte å bekjempe bydelens dårlige rykte og bekrefte Romsås som et godt sted å bo, er å fortelle om den tilknytning en har til stedet, hvorfor en flyttet hit og hvorfor en ble. De aller fleste historiene om stedstilknytning har en positiv valør. Mange flyttet inn da bydelen var ny og har bodd på Romsås siden. De har sett stedsendringene, opplevd forfallet og den «hvite flukten», og blitt. Lang botid ser ut til å generere en stedstilhørighet, en følelse av

fellesskap og samhørighet. En eldre mann med lang botid sier: «Jeg kan ikke stikke nesen utenfor døra uten at jeg kommer i snakk med noen. Kona vil ikke sende meg på butikken, for jeg kommer jo aldri hjem.» Stedstilhørighet skapes også ved at en kan knytte sin biografiske historie til sin flytthistorie (Taylor, 2010). Mange av de som flyttet inn tidlig på 1970-tallet forteller det samme: om familiedannelse, trangboddhet i byen og flytting til den friske luften på Romsås. De er de rotekte beboerne. De har en historie å fortelle om før og nå. Det gir dem et eierskap til stedet, og de blir boende. Mange som har bodd der lenge, har aktivt valgt å bli boende. Andre har blitt boende av gammel vane, eller fordi det var vanskelig å komme seg videre. En gammel dame ville gjerne flytte da hun ble enke, men det ble for dyrt – hun ble, og trives. Andre igjen har flyttet til Romsås i voksen alder på grunn av lave boligpriser, og blitt positivt overrasket over stedets beskaffenhet. De lave boligprisene er både en fordel og en ulempe. Det gjør konvertering til en annen bolig vanskelig, samtidig som det kan frigjøre kapital til andre formål. En ung mor forteller: «Det var da vi kjøpte hytte at vi bestemte oss for å bli boende.» Det var en økonomisk disposisjon som bandt familien til stedet.

Tilbakeflyttere

Det er altså over 40 år siden de første flyttet inn på Romsås. Mange har hatt en oppvekst på Romsås, for dem er bydelen «barndommens dal». Mange av dem har flyttet ut, men noen av utflytterne har flyttet tilbake, skal vi tro de historiene som fortelles. Det verserer mange historier om tilbakeflyttere – både spesifikke fortellinger og fortellinger med mer uklart referanse. Hermann forteller:

Jeg er født og oppvokst på Romsås og har hatt en god oppvekst her. Etter noen år i utlandet flyttet jeg tilbake til Norge – til Romsås. Det ble naturlig å flytte hit. Det er flere jeg gikk på skole med som har vokst opp her og som har kommet tilbake.

Om det er få eller mange som er tilbakeflyttere, spiller kanskje ikke så stor rolle. Poenget er at det er mange nok tilbakeflyttingshistorier som fortelles, slik at det kan bli del av diskursen om Romsås som et attraktivt sted å bo. Tilbakeflytterne har aktivt valgt Romsås. Tilbakeflyttere er informerte folk, og de vet hva de kommer tilbake til. De flytter til et sted som har noen egenskaper de verdsetter og til steder der deres «likemenn» bor (Musterd, 2014). Folk flytter heller ikke frivillig til steder de føler at de ikke hører til. Tilbakeflytting bekrefter stedstilhørighet. Både tilbakeflyttere og de som på andre måter «binder» seg til stedet, blir Romsås-ambassadører. Deres tilstedeværelse gir substans og troverdighet til utsagn om at det er godt å bo på Romsås. Det er et sterkt uttrykk for stedsanerkjennelse. Historiene om tilbakeflytting er ikke nødvendigvis historiene til de som har flyttet tilbake. Like viktig er historien til de som bor der tilbakeflytterne slår seg ned. Tilbakeflytting er en handling som bekrefter andres valg om å binde seg og bli boende som et riktig valg. Dette er langt fra den ugjennomtrengelige anonymiteten diktet frem av Dag Solstad. I forbindelse med utgivelsen av romanen *Alle utlendinger har lukka gardiner*, forteller Skaranger at selv om familien flyttet fra Romsås, valgte hun å fortsette på Bjøråsen skole, for hun følte seg knyttet til miljøet. Dette er også en form for binding som bekrefter stedet og overskrider de nega-

tive omtalene. «Man blir lei av stigmatiseringen av Romsås,» sier Skaranger til *Dagsavisen* (20.01.2015). Det er i den konteksten valget om å fortsette på skolen kan tolkes – som et mottrekk mot stigmatisering.

Naturen

Mennesker konstruerer steder og gir dem identitet gjennom selektiv tilhørighet, «elective belonging» (Savage, 2005), ved selv å velge hvilke deler av det lokale de identifiserer seg med. Romsås-beliggenheten midt i naturen har siden de første flyttet inn for over 40 år siden, hatt stor betydning for beboerne. Naturen har vært en vedvarende og viktig tilhørighetsskapende faktor. Både gamle og nye beboere – uavhengig av etnisk opprinnelse – trekker frem naturen som et kjennetegn ved Romsås. Naturnærheten blir trukket frem i fortellingen om stedet: «Det beste med Romsås er at det er så nær marka (*norsk kvinne, 40 år*). Naturen er en av de gode tingene ved å bo på Romsås» (*tyrkisk kvinne, 50 år*). Naturen er overalt, utenfor ringveien og innimellom blokkene. Romsås er ikke urban, selv om Oslo sentrum bare ligger en trikketur unna. Stedet mangler urbanitetens kjennetegn. Bebyggelsen er ikke tett. Den er spredt. Kaffebarerne mangler, men beboerne har skogen. Naturen er noe beboerne på tvers av alder, kjønn og etnisitet kan ha felles. Naturen har skapt både identifikasjon og et heftig engasjement for å bevare den uberørt. Det fremkom da beboerne ble presentert for planer om en småhusbebyggelse utenfor ringveien i et mye brukt tur-område (*Aftenposten*, 26.05.2014). Planen var å skape et mer variert botilbud på Romsås, midt i «skogens hjerte». Beboerne protesterte. Naturen skulle ikke røres.

HVA SKAL TIL?

Steder er ikke konstante størrelser. De forandres, men for at noe skal bli bedre må flere forhold virke sammen, og det bør være en form for samtidighet i det, slik at forandringene forsterker hverandre. Arkitektenes og planleggernes visjon var å bygge en bydel hvor familien Svarttjern kunne få tilfredsstilt mange av sine daglige behov. Det har man ikke lykkes med, men Romsås har funnet tilbake til noe av det som preget bydelen de første årene.

De siste årene, etter nedgangsperioden, har det vært en positiv utvikling på Romsås. Det som er bra, har vært konstant. Beboerne har gjennom alle faser snakket om et trygt oppvekstmiljø for barna, om den friske luften, de fine leilighetene, utsikten og naturen. Noe av det som har vært negativt har også vært konstant, som Romsåssenteret. Senteret ble aldri slik det var tenkt. Fremdeles har mange beboere et negativt forhold til senteret. Men senteret har liten betydning for de fleste Romsås-beboere. Det som har hatt stor betydning er at medieomtalen har endret seg, og at Romsås har fått estetisk løft. «Blokkene ble pussa opp, og ting forandra seg» (Skaranger 2015, s. 8). Det er begynt å skinne av Romsås. Når det også begynner å skinne av resultatene på skolen, bidrar det til å løfte Romsås ut av skyggenes dal.

Innsatser på ulike nivåer, makro-, mezo- og mikro-nivå, har virket sammen og bidratt til den positive utviklingen. Offentlig initiativ som Grorudalsatsingen, halvoffentlige som borettslagenes oppussingsinitiativ og private initiativ som grillfester om sommeren, har bidratt til at Romsås har blitt et forandret sted som er forskjellig fra den tristesse som preget

bydelen i noen tiår. Kanskje er det slik at den arkitektoniske utformingen som ga Romsås sitt særpreg, og som i begynnelsen ble beskrevet som en arkitektonisk ensformighet, i ettertid har vist seg å være Romsås' styrke. Ensformighet kan begrepsfestes på ulike måter, for eksempel likhet. Den visuelle likheten samsvarer i stor grad med befolkningens like sosio-økonomiske profil. Likhet på ulike områder sammen med de forandringer som er påpekt, ser ut til å ha skapt det «nye» Romsås.

I en nylig utkommet bok (Tammaru et al., 2015) sammenlignes segregasjonsprosesser i 13 europeiske storbyer, hvorav Oslo er én. Studien viser at rike og fattige, minoritets- og majoritetsbefolkningen i økende grad bor i forskjellige bydeler. En slik spatial segregasjon kan gi grobunn for sosial uro og mistenksomhet mellom folk som bor i samme by, men i ulike bydeler. Oslo er også segregert langs sosioøkonomiske og etniske skillelinjer – Romsås er et eksempel – men Oslo er en av de minst segregerte byene i undersøkelsen. Romsås har gått fra å være sterkt stigmatisert til et sted der det er bra å bo. I den internasjonale litteraturen om utsatte nabolag og drabantbyer med dårlig rykte, pekes det på at det offentlige har en tendens til å trekke seg tilbake fra slike steder og la dem forfalle. Det får negative sosiale konsekvenser og påvirker folks holdninger til stedet og til hverandre, noe som svekker kollektivets evne til mobilisering (Wacquant, 2007). Poenget her er at det er motsatsen til hva vi har sett på Romsås, hvor det også under forfallsperioden var en offentlig bekymring over hva som skjedde. Det understreker viktigheten av offentlig investeringsvilje og problemforståelse, og at beboerne har mulighet for og vilje til kollektiv innsats. Lokalt initiativ både på mikro- og mesonivå og offentlige investeringer har virket sammen og forsterket hverandre. Endringsprosessene på Romsås kan vise hva som skal til for å unngå en altfor sterk segregering og hvordan ting kan bli bedre.

OM ARTIKKELEN:

Artikkelen er et del-resultat av det NFR-finansierte prosjektet «Neighbourhoods at risk: Residential mobility and neighbourhood tipping».

LITTERATUR

- Appadurai, A. (1996) *Modernity at Large. Cultural Dimensions of Globalization*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Benum, E. (1994) *Oslo bys historie. Byråkratenes by*. Bind 5. Oslo: Cappelen.
- Benwell, B. og Stokes, E. (2006) *Discourse and Identity*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Bjerkeset, S. og Aspen, J. (2014) Gaven til byen – Tjuvholmen og offentlige byrom. *Nytt Norsk Tidsskrift*, nr. 4. s. 229–240.
- Brattbakk, I. (2004) Post-war large housing estates in Norway – Well-kept residential areas still stigmatized? *Journal of Housing and Built Environment*, 19, nr. 3, s. 311–332.
- Brattbakk, I. og Hansen, T. (2002) *Design, Social Structure and the Labeling Process*. Oslo: Norges byggforskningsinstitutt.
- Brevik, Liv et al. (1992) *Romsås senter – i gode og onde dager*. Oslo: Norges byggforskningsinstitutt.

- Børrud, E. (2005) ImmiGentri-prosessen i indre øst. I Swensen, G. (red.) *En plass for alle*. Niku 10. mai 2005.
- Casey, E. (1996) How to get from space to place in a short stretch of time. I Field, S. og Basso, K. (red.) *Senses of Place*. Santa Fe: School of American Research.
- Cresswell, T. (2004) *Place. A short Introduction*. Oxford: Blackwell.
- Gakkestad, K. (2003) *Romsås – en stigmatisert bydel?* En studie av territoriell stigmatisering. Medias rolle og konsekvenser for beboerne. Oslo: Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, Universitetet i Oslo.
- Hamnett, C. (2003) *Unequal Cities*. London: Routledge.
- Iddeng, J. (2005) Litteratur som historisk kilde. *Historisk tidsskrift*, 84 (3): 429–452.
- Kippersund, B. et al. (1998) *Oppvekstvilkår og rusmiddelbruk blant unge på Romsås*. NOVA-rapport 1998:14.
- Kjeldstadli, K. (1988) Nytt av å sammenlikne. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 29 (5): 435–448.
- Lefebvre, H. (1991) *The Production of Space*. Oxford: Blackwell.
- Lian, R. (1992) *Romsås i presseomtale. En innholdsanalyse av hvordan Romsås blir omtalt i pressen. Avisutklipp på søkeordet Romsås i tidsrommet 1.7.1990–27.9.1991*. Oslo: SINTEF.
- Massey, D. (2005) *For Space*. London: Sage.
- Musterd, S. (2014) Adaptive behavior in urban space. Residential mobility in response to social distance. *Urban Studies*, 53 (2): 227–246.
- Oslo kommune (2010) *Fakta om innvandrere, levekår og integrering: Bydel Grorud*. Oslo.
- Roti, K. (2003) *Rolle-helvete på Romsås*. Bergen: Nordisk institutt. Universitetet i Bergen.
- Savage, M. (2005) *Globalization and Belonging*. London: Sage Publications.
- Skaranger, M. (2015) *Alle utlendinger har lukka gardiner*. Oslo: Oktober.
- Slater, T. og Anderson, N. (2011) The reputational ghetto. *Transaction of the Institute of British Geographers* (37): 530–546.
- Solstad, D. (1984) *Forsøk på å beskrive det ugjennomtrengelige*. Oslo: Pax.
- Svendsen, S. (2002) Romsås. Et forsøk på å skape den ideelle drabantby. *Fremtid for fortiden*, (30) (3/4): 68–81.
- Sæterdal, A. (1970) *Opplysninger og råd til dem som flytter inn på Romsås*. Oslo: Norges byggforskningsinstitutt.
- Tammaru, T. et al. (2015) *Increasing Segregation in European Cities due to Income Inequality*. London: Routledge.
- Taylor, S. (2010) *Narratives of Identity and Place*. London: Routledge.
- Urry, J. (2000) *Sociology beyond Societies*. London: Routledge.
- Wacquant, L. (2007) *Urban Outcasts*. Cambridge: Polity Press.
- Woldoff, R. (2011) *White Flight/Black Flight. The dynamics of racial change in an American neighborhood*. London: Cornell University Press.
- Østerberg, D. (1998) *Arkitektur og sosiologi i Oslo*. Oslo: Pax.
- Ås, D. (1992): *Romsås – et miljø*. Norges byggforskningsinstitutt